

M. G. H.
TANKAR
OM

SVENSKA FOLKBRISTEN,

MED
VEDERBÖRANDES SAMTYCKE,
UNDER
EXTRAORD. MATHES. PROFESSORENS
HERR MAG. JOHAN
KRAFTMANS
INSEENDE,
TILL ALLMÅN GRANSKNING
FRAMSTÅLDE

UTI ÅBO ACADEMIES ÖFRE LÄROSAL,
DEN 27. NOVEMBR. F. M. 1756.

AF
JOHAN BROWALLIUS,
ÖSTERBOTNINGE.

ÅBO, Tryckt hos Direct. och Kongl. Boktr. i Stor-
förstend. Finland, JACOB MERCKELL.

Kongl. Maj:ts och Svea Rikes

Högstbetrodde MAN och RÅD,

Så ock

PRESIDENT, ÖFVERSTE MARSCHALK,

Hans Kongl. Høghets CRON-PRINSENS

GOUVERNEUR,

Samt Kongl. Academiens i Åbo

CANCELLER,

Högvälborne GREFVE,

HERR C A R L

G U S T A V

TESSIN,

RIDDARE, COMMENDEUR och CANCELLER

af Kongl. Maj:ts Orden,

Samt RIDDARE af SVARTA ÖRNEN.

Nädigste HERRE!

SVidiot täflade fordom med andre folkslag, at framvisa hjeltar, som igenom bardalekar vunnit store namn. Nu kan det til sin långt större fördel skryta af Mån, som uti dygd, vitterlek och ädelmod hafva få, ja, nästan inga likar. De förre voro hela världen til skräck; deras gjöromål stridde emot naturen, och deras händer rökte af blod: Deremot lindra de senare naturens brister, och äro för all borgerlig lycka grundfaste pelare.

Nådigste HERRE! EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE vidt lysande exempel går såsom en håftigt brinnande fackla för dem, som af högt ädelmod vilja, och förmedelst oförliknelige egenskaper kunna göra samhället lyckeligit. Derför prisa Svea inbyggare en blid Försyn, som satt EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE på det höga hedersställe, hvilket EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE nu så värdigt bepryder; hvarest DESS visa rådslag förvara Lagarnes helgd, och hålla KONUNGENS höghet i jämvigt med Folkets frihet; hvarest DESS öma försiktighet bevarar vårt k. Fädernesland, ifrån alt förfång af utlänningen, beskyddar hvarjehanda nyttiga näringsfång, och updrifver dem til alt större och större högd; hvarest EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE i sin vård hyft den TELNING, under hvilkens skugga, Sverige en gång hoppas få röna sålla frukter af EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE anlagde flit och möda, vid DESS tilbörliga ansning.

Men

Men detta är ej nog. **EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE** högtbepriseliga kärlek för vetenskaper, har ikaffat, och lofvar ån framgent lärdoms Gudinnorne, et säkert och ljust hemvist uti Manhem, samt har förmådt **EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE** at åtaga sig Åbo Högskoles vård och styrfel. Ifrån denna källa leder hon äfven sin upkomst och sitt flor.

EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE makalösa egenskaper, och oförlikneliga förtjenster, hafva således långt för detta ristadt **DESS** höga **NAMN** uti odödelighetens marmorstod, samt tillika intagit allas hjertan, och gjordt, at i synnerhet alle årlige Svenske invånare mangrant åflas om den stora förmån, at få älska och vårda **EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE**. Af såna drift vågar jag äfven at upoffra **EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE** detta ohyffade lärospån. Uptag derföre, Nådigste **HERRE!** det samma såsom et i sig sielf fast ringa, men dock det största prof jag nu kan åstadkomma, af min djupaste och renaste vördnad för **EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE** dyra Person. **EDERS HÖGGREFVELIGE EXCELLENCE** vårdas äfven hådanefter med sin nåd uplifva och bestråla den, som råknar för sin högsta lycka at intil döden få vara

**EDERS HÖGGREFVELIGE
EXCELLENCE**

underdånödmjukaste tjänare
JOHAN BROWALLIUS.

I. F. N.

§. I.

et rikes välfärd förnåmligast beror på invånarens myckenhet, lär någon så mycket mindre kunna neka, som et sundt förnuft (a), de trovärdaste mäns vitnesbörd (b) och en viss förfarenhet (c) nogsamst bestyrka denna sats.

(a) Såsom det är omöjeligt at befordra et lands välfärd, utan hvarjehanda nyttiga näringsfång, så kunna desse intet sättas i gång, utan en tillräckelig myckenhet af folk. Detta vitnar tillfullo Sir WILLIAM TEMPLE, då han uti sin *Essay upon the advancement of trade in Ireland* skriver: *The true and natural ground of trade and riches, is number of people, in proportion to the compass of ground they inhabit; samt straxt derpå: The want of trade in Ireland proceeds from the want of people, se des's works T. I. p. 110.* Likaledes säger d' AVENANT uti sin *Essay upon ways and means of supplying the War: at hvarest folcket är talrikt där äro handelslögder i gång och åtgång af inländsk afwet, der är välde och bandel, och der upodlas landet och räntorne tilväxa, se Prof. BERCHS sätt at igenom Politisk Arithmetica utröna länders och rikens busbällning p. 60. Ty antingen skal*

A

i brist

i brist af det fenare, en del af näringsfången ligga under samt aldeles försummas, eller ock illa skötas och handhållas. Deremot, hvarest folkrikhet är, der hielpa alla näringsmedel sig sielfve, allenast Öfverhetens öma vård och visa anordnande tillkommer; ja, tilfällen til näringar yppa sig i proportion efter folkets förökelse; jämför härmed hvad Prof. BERCH säger uti sin *inledning til allmänna hushållningen*, cap. 2. §. 8. 9. En rätt hushållning och tillräckelig myckenhet af folk, böra altså hjälpas åt at göra et land fällt och lyckfalgit. En försiktig hushållning allena, kan väl något lindra den svåra kånning man har af folkbriften; men at likväl de flåste olågenheter blifva kvar, lærer hvar och en eftertånkla finna. Naturen är väl en gismild moder; men emedan vi efter Skaparens befallning skola föda oss i vårt anletes svett, få fordrar hon af oss flit och arbete. Men at få arbeten i gång, som åro vidstråckte och af stora påföljder, det kan omåjeligen ske utan myckenhet af arbetare.

(b) Ehuruval den heliga Skrifts utlåande uti detta mål, hvilket således lyder i *Salom. Ordspåksboks XIV. cap. 28. vers.* *Der en Kånung mycket folk hafver, det är hans bårlighet, men der litet folk är, det gör en Herra blåig,* kunde göra tilfyllest at bevisa sanningen af mitt påståande; vill jag dock til få mycket nårmare uplysning, framdraga några fullgiltiga mås meningar derom. Således kommer SAAVEDRA fullkomligen öfverens med mig, då han i sin *Idea Principis Christiāno-Politici* 66. Symb. p. 538. säger: *Regnorum robur in subditorum multitudine & copia consistit. Qui iis abundat pra aliis, is major princeps est, non qui plures status numerat: hi namque seipsi neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas, in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum.* Likaledes LAU uti *einrichtung der intraden* cap. I. §. I. *In der menge des volcks*

volcks wurtzelt sich die macht und reichthum eines Staats. Jämför härmed hvad SÜSSMILCH skrifver, då han uti Göttl. Ordnung menschl. geschl. och dedication til Konungen i Preussen talar om denne sin bok sålunda: "Es sind hierinnen eini-
ge gründe und mittel, sowohl als die hindernisse der be-
völkerung eines lands erhalten, darauf die macht und
reichthum eines Staats beruhet. En tilbörliig myckenhet
af folk, säger Herr ÖfverDirecteuren FAGGOT i sin tra-
ctat om *Svenska Landbrukets hinder och hjelp*, p. 49. är
et lands förnämsta egendom; ty lagen, agan och hus-
hållningen kunna göra dem spakfärdiga och arbetsamma
til et Rikes fällhet och välmåga; men om folkets ökning
ei främjes, jag vil ei säga hindras, så är det fåfängt at fö-
ka et rikets upkomst genom folkets dygd och flit." Följan-
de ord uti Fransyska version af Ängelska *Spectator* 2:dra de-
len 4:de disc. förtiena äfven at anföras: *La richesse d'un*
päis consiste plutôt dans le nombre des habitans & le commerce
que dans l'étendue des terres. Och sedermera: *Le moindre*
sujet vaut tous les ans au Prince plus de dix Chelins, &
ainsi par la perte de chaque ancien sujet, ou l'acquisition d'un
nouveau, il perd ou gagne cette somme.

(c) Hvad för en annan orsak bör, näst Guds nåd och välsignelse, gifvas til *Israëliternas* makt och välmåga, under *Davids* och *Salomons* regering, än deras stora myckenhet? Den kunde ei annat än vara grannarne til skräck. Likaledes ligger hufvudorsaken til *Chinesiska* folkets makt och rikedom uti desz talrikhet, som bestiger sig til 200. millioner uti et land som är föga mera än 5 gånger så stort som Sverige; derföre tro de sig vara, och äro äfven i vist afseende, det lyckligaste folk i verlden, jämför *Kongl. Sv. Vetensk. Acad. Handt.* första quart. för år 1755. pag. 8. Tvertom, lærer ingen egenteligare orsak finnas til *Athens* undergång, än desz huglöshet at befrämja folkets tillväxt,

se Hollströms disp. under Prof. BRINGS *Prof. de multitudine incolarum fundamento felicitatis civilis*, p. 8. §. 4. Deruti voro Athenienferne sig sielfve olika. De lefva uti et odödeligit minne för sina vifa lagar. Athen var ffordom vetenskapers och konstens egenteliga hemvist. Men så mycket loford och förundran Athenienferne förtiena för desse omständigheters skul, så mycken last förtiena de för sin ringa omsorg at göra sitt land folkrikt. Ty de voro så sparsamme på privilegier och andre nyttige inrättningar, at de, långt ifrån at locka folk til sig, skrämde dem aldeles bort, och gjorde äfven dem misnöjde, som redan voro under deras herravälde. Men Romaren voro försiktigare. De vinlade sig om at befrämja folkrikheten genom hvarjehanda nyttiga inrättningar. De antogo sine öfvervundne fiender mästedels til medborgare. *Quid aliux exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit quamquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant; at conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes dein cives haberet*, säger CLAUDIUS hos TACIT, *anal. l. 2. c. 8. p. 249*. Genom sådana och dylike medel vunno Romaren den högd i makt och styrka, til hvilken föga något rike i verlden ännu stigit. (Jag håller för onödigt at här andraga desse medel, emedan de, med ganska stor behagelighet och hvarjehanda sinrika betraktelser, finnas anförde uti *L'Esprit des loix* 2. Tom. 23. bok. 21. cap; dock skola någre af de samme nedanföre vid tilfälle blifva inryckte). Romerska Riket var i sitt högsta välstånd, då inbyggarens antal var som störst, och besteg sig i staden Rom allena til 14. millioner, om vi häruti skole lita på VOSSIUS. Men låtom oss gå närmare til våra tider. Spaniens makt var ganska stor under FERDINANDI CATHOLICI, CARL d. V:tes och början af PHILIP d. II:dras regering. Spanien kunde då fagna sig af vidsträckta och, hvad mera är, folkrika

rika länder. Detta vitnar BOTERUS, då han uti sin bok *de præcip. rebuspubl. c. 27. p. 162.* säger: *Ab orbe condito, nulli imperatorum, regum vel principum, majus imperium obtigit eo, quo PHILIPPUS Indiarum & Hispaniarum Rex positur, maxime cum Lusitaniæ regnum postremo sit adjectum;* han tyckes dock tämmeligen hafva skurit i växten. Men då des s makt var som störst, miste Spanien ganska mycket af sit forna sken. PHILIPPUS d. II:de uträttade, genom sina bakfatta anstalter och förvända försiktighet, bland annat så mycket, at förenta Nederland asskuddade sig det Spanska oket. (Man bör dock ej skiuta hela skulden på PHILIPPUS, ty ännu flere orsaker voro til Spaniens af-tagande, som kunna läsas uti PUFENDORFS *introd. ad hist. præcip. Stat. Eur. cap. 2. p. 88. §. II. samt MEZERAY abr. de l'hist. de France T. 2. p. 184.*) Sedermera började den Spanska makten alt mer och mer tyna af, besynnerligen som Konungarne selsva, tycktes mera violägga sig om at minska, än at öka folkhopen, se *Hollströms Disputat. de multitudine Incol. &c. §. 6. p. II.* FERDINANDUS CATHOLICUS föregeck redan på sin tid de andre med sit exempel, då han lät utdrifva många tusende Moriska och Judiska familier utur Spanien, jämför PUFENDORF *l. c. p. 71. samt VAYRAC état présent de l'Espagne, bok, 2. p. 46.* Desse förde ut med sig otaliga rikedomar, och gjorde at stora lands - tracter blefvo lämnade öde. FERDINANDI fotspar fölgde PHILIPPUS d. III:die, då han år 1609. utdref 900000. Morer. Men då Spaniens undergång tycktes vara oundvikelig, begynte det åter at repa sig, sedan Regenterne blefvo hogade, at, i igenom hvarjehanda visa inrättningar, befordre folkets tillväxt. Ja, det steg sedermera til den högd, at *Auflor* til boken kallad *état politique de l'Europe, Tom. I. p. 125.* säger: *Quoique l'Espagne ait perdu depuis la paix de Rysvik, elle est néanmoins plus*

puissante qu'elle n'étoit alors. Det samma vitnar ROUSSET
interets des puissances de l'Europe Tom. I. p. 625. On a vu,
sägar han, la cour d'Espagne faire des entreprises, que les
Espagnols n'auroient jamais osé tenter sous le regne de leurs
 PHILIPPES. Samt p. 626. *L'Espagne n'a donc pas à se*
plaindre d'avoir changé de maître. La maison de Bourbon
jouit glorieusement l'honneur de la Castille mieux encore,
que n'en ont fait les successeurs de CHARLES V. Men
 jag fruktat at hafva för länge uppehållit mig vid Spanien,
 och vil derföre vända mig til Frankrike. Så väl de gam-
 las skrifter, som vår tids förfarenhet, vitna nog samt om
 detta rikets oförlikneliga makt. BOTERUS, uti den of-
 vanföre åberopade boken, går häruti så långt: *Certum est,*
Reges Francia adeo potentes fuisse, ut si ingenio & prudentia,
quantum viribus facultatibusque valuissent, in ipsorum arbitrio
res Europæ sitæ fuissent. Man lærer ej så mycket förundra
 sig öfver den högd, til hvilken Frankrike stigit, när man
 besinnar, at det vid slutet af förflutne seculo, hyfte innom
 sina gränstor ungefär 20. millioner Invånare, jämför Gref de
 BOULAINVILLIERS *état de la France, extrait des memo-*
res dressés par les Intendans du Royaume, SÜSSMILCH *vonde-*
nen veränderungen des menschl. geschl. p. 80. samt VAU-
 BANS *projet d'une dixme Royale.* Detta antal blef dock
 ansefningen förminskadt genom det så kallade *Nantiska edic-*
rets återkallande, i kraft hvaraf *Hugonotterne* blefvo ut-
 drefne utur Frankrike. Ehuru väl det sedermera repat sig,
 måste man dock tilstå, at bemälte *revocation* var skadeliga-
 re för detta rike, än det blodigaste krig. Ty de utdrefne
 voro ej allenast til et stort antal, utan förde ock med sig
 sin idoghet, sina handtvärk och fabriquer; jämför hvad
 AUCTOR til *memoires pour servir à l'histoire de Brandebourg*
 säger, då han T. I. p. 208. *seq.* beskriver de olägenheter,
 som af denna källa härflöto, samt *l'irrevocabilité de l'edit*
 de

de Nantes, 3. del. 2. cap. LARREY har ej betänkande vid, at häraf hänleda alla Frankrikes svarigheter, och säger i-bland annat således, uti sin *bist. d' Angleterre*, T. 4. p. 656. *Cependant la France s'est épuisée, les hommes & l'argent lui manquent, elle a de la peine à trouver des soldats pour ses armées, des ouvriers pour ses manufactures, des négocians pour son commerce, & des Banquiers pour ses finances. Ses billets de monnoye, font voir l'épuisement de ses richesses, & les batailles qu'elle perd coup sur coup, celui de ses gens de guerre.* England, Holland och flere länder, viste at gagna sig af detta Frankrikets förseende; och lockade til sig Calvinisterne, hvaraf de verkliggen åtnjutit store förmoner, se *Prof. BERCHS Polit. Aritbm.* p. 36. samt *FRANCHEVILLES Siecle de LOUIS XIV.* T. 2. p. 239. Så framt derföre en rätt hushållning, och omsorg at bota folkbristen, som förorsakades af Nantiska edictets återkallande, ej snart kommit til hielp, hade denna sjukdomen, til äfventyrs innan kort, gjort en grufvelig värkan på Franska Rikskroppen. England kan ej eller klaga öfver någon brist på makt och styrka. Det äger utom dem som bo i Skottland och Irland, 7. millioner invånare, efter *ACHENWALDS* intygande uti sin *Staats wissenschaft*, p. 163, hvarmed Öfver-Direkt. FAGGOT i *Svenska Landbrukets bind. och hielp*, jämte många flere, öfverensstämmer. Derföre kan ock England frukta af härliga Manufacturer, vidsträkt handel, hvarjehanda nyttiga näringsfång och stora rikedomar. Alla dessa ting äro sälla frukter, af ymnighet på folk, samt en försiktig hushållning; ja, häraf bör orsaken hänledas, hvarföre England också i vapnen, har kunnat trotza de mäktigaste riken. Konung HENRIC d. VIII:de var på sin tid den, uppå hvilken mäst berodde, så väl krig som fred, uti större delen af Europa. När til desse omständigheter lägges, at England kan fågna sig af härliga och fruktbärande länder,

lärer hvar och en medgifva, at det bör räknas bland de mäktigaste riken i denna världens del. Men man kan ej utan förundran betrakta det lilla *Holland*, som har likasom triumpherat öfver selfva naturen, och, oaktadt dess sumptiga och kärraktiga länder, drifvit näringsfängen till en nästan otrolig högd. Ehuru väl man med iktäl kan säga, at hela förenta Nederland, i storlek ej öfvergår Svenska provinsen Småland, (se *Hollströms Disputat. under Profess. BRINGS pref. de milit. inc. fund. set. Civilis §. 11. p. 19.*) så finnas dock der, åtminstone lika många invånare som i Sverige, men långt större rikedomar. Preussiske Regenterna hafva, genom visa författningar, befrämjat folkets tillväxt i sina länder, derföre har ock *Preussen*, oaktadt det ej äger vidsträkte länder, stigit til den högd, hvartil ej många andre Europäiske samhälle kommit. Då påsten gjorde derstädes åren 1709. och 1710. grufveliga förordningar, lämnade Preussiska Konungen frihet åt hvem som ville, at sätta sig ned i hans länder, ja, han lockade äfven til sig Saltzburgiske Protestanterne och andre, med härliga förmoner och privilegier, hvarom kan ses Konung FREDRIC d. I:stes *Lefvernes - beskrifning*, citerad i förbemälte *Hollströms Disputat. §. 14. p. 30.* Genom sådane medel, blefvo hans länder snart folkrike, och hans underfätare välmående.

Men jag håller för onödigt, at anföra flere exempel til bevisande af mitt påstående, emedan hvar och en som öfvervägar de äfvanföre andrägne, lärer nogsamf finna, at invånarens myckenhet är et lands redbaraste egendom, at dess makt och välmåga derpå ovedersäjeligen beror, samt at Keisar ADRIANUS, ej utan stor orsak, haft detta til sit tänkespråk: *Ampliare imperium hominum adjedione potius, quam pecuniarum copia malim.* (Se SAAVEDRA *l. c. 66. Symb. p. 538.*)

§. 2.

Sedan således i 1. §. tydeligen är ådaga lagdt, at folkrikheten är den varaktigaste grunden til et lands sällhet och välfärd, så följer deraf, at en Regering bör vara så mycket angelägnare om folkets både bibehållande och förökande. Det är en skatt, hvars vård honom vid stort ansvar är pålagd. Och såsom det är den första hushålls-regel, at väl vårda det man redan äger, altså är det oemotståndligt, at det antal folk man redan hafver, bör på det möjligaste besparas och försiktigt användas, så at ingen del af en så förträffelig egendom ligger fruktlös och Riket til last, utan de störste förmoner århållas som äro möjelige. Men uti de Länder som redan äro plågade af folkbrist, böra orsakerne dertil utforskas, hvarpå man med all flit bör biuda til at rötta dem ur vägen och vara betänkt på folkets förökande. Jag tiltror mig med tämmelig visshet kunna säga, at intet Rike har större orsak at klaga öfver folkbrist, än vårt k. Fädernesland. Derföre är intet vårdare ämne för en Sveriges ålskare; än at gifva tillkänna så väl orsakerne til denna plågan, som medlen hvarigenom den kan hämmas, och folkets tilväxt befrämjas. At Sverige fordom varit nog folkrikt, vitna de gamla Nordiska folkslagens stora utflyttningar til Spanien, Italien, Frankrike &c. hvarom ibland andra den Franske Historiæ-Scribenten MEZERAY uti sin *Abrégé de l'hist. de France* T. 2. p. 184. talar, då han också visar at detta var en

orsak til den i de senare tider varande folkbristen här i Norden med desse ord: *Ces pais de Danemarck, de Norvege & de Suede étoient alors extrêmement peuplés, & tous leurs habitans afriandés au butin, s'embarquoient à l'envie pour venir piller des pais riches & fertiles. Enfin il en sortit tant, qui furent tués ou qui s'habituerent en France, que ces vastes terres du Nord en sont dépeuplées jusqu'à cette heure.* Om den forna folkrikheten i Sverige tala äfven ADAMUS BREMENSIS, SAXO GRAMMATICUS, JAC. ZIEGLERUS med flere. Af de upräknade säger ibland annat den sifte: *Bircam antiquam in bellum olim potuisse armare 14000. militum.* ADAMUS BREMENSIS gifver äfven tilkänna Svenska folkets myckenhet uti sin bok *de situ Danie* med följande ord: *Præterea sunt alii numero carentes Svionum populi.* Jag är dock försäkrad at en försiktig hushållning snart nog skulle göra vårt Fädernesland långt folkrikare än det var fordom och följaktligen äfven så farligt för våra grannar at leka med. "Om en rätt hushållning," säger vår vittre FAGGOT *l. c. p. 53.* "tillika får göra Sverige och Finland så folkrika och upodlade som orternas vidd och godhet det tilstådja: så skulle här i stället för 80000, 450000. hela hemman kunna inrättas. Och när man då räknar åtminstone 20. personer smått och stort folk på hvar hemman, så skulle summan, i stället för 3. millioner i hela Riket, stiga til 9. millioner å Landsbygden allena. Hvilken summa kan så mycket min-

mindre vara för stor tiltagen, som England räknar til 7. millioner i sit land, fast det inbegriper bara 1000. Svenska quadrat mil, och således är 9. gånger mindre til vidd och area, än Sverige tilhopa med Finland: lika som ock England, efter de vittras utslag, som der varit resande, ingen ting är af naturen och til jordmonbättre, utan snarare sämre, än vårt Fädernesland, fast England, genom god hushållning, mycken kostnad och en folkrik myckenhet, är så öfbrukadt och förlåttadt, at &c. Medel, som til en sådan folkets förökelse kunde bidraga, gifvas åtskillige. Men innan jag rör vid dem, vil jag anföra de efter mitt tycke förnämste orsakerna til folkbristen i vårt k. Fädernesland.

§. 3.

AT ungefär 2. trediedelar af dem som dö i barndomen, dö genom vanskötsel och vårdslöshet samt brist på förfarne Läkare, är en så värkelig som bedröfvelig sanning. Det är också en hufvudorsak til folkbristen i Riket. Såsom barna-åldren är den laggrannaste, altså fordrar den en besynnerlig och ganska öm vård och ansning. Men förfarenheten visar beklageligen nog samt, huru litet detta i akt tages. Ty, såsom Herr Secret. WARGENTIN anmärkt uti *Sv. Vetensk. Acad. Handl. för 1755, sista qv. p. 251.* omkomma årligen i Sverige öfver 500. barn genom mödrars och ammors oaktsamhet eller så kallad våda. "Det är dock ingen

“ingen tvifvel,” säger han vidare, “at ju långt flera på det sättet omkomma, som ej angifvas der-
 “före, och at ännu mångfaldigt flera få skadas, at
 “de aldrig få någon hälfa.” Lapparne kunna lä-
 ra oss at bevara barnen för sådan våda, och Ita-
 lienarne hafva upfunnit en machine til den än-
 dan. (d) Bemålte Herr Secreterare har också L.
 c. p. 248. observerat, at koppor och mäsling dö-
 da nästan dubbelt mera folk på landet än i stä-
 derne i proportion. Männe icke skilnaden bör til-
 skrifyas brist på skötsel och tienliga läkemedel på
 landet? Detta kunde ganska mycket, ja, nästan
 aldeles lindras genom förfarne Läkares förordnan-
 de på landsbygden, hvilka skulle genom kopp-
 ympning rädda största delen af dem, som eljest af
 kopporne borttryckas. Vidare, kunde hvarjehan-
 da hålfobrytande ofeder genom förfarne Läkares
 inrättande på landsbygden afskaffas. Til exem-
 pel, uti *Vet. Acad. Handl. första qv. för 1743. p.*
30. seq. vifes at den i Finland gångse barnasiukdo-
 men *Borst* förorsakas af barnens dår brukeliga lö-
 gande i kallt vatn, samt deras myckna och hastiga
 flyttande utur köld i värma, och tvårt om; samt
 uti *sista quart. för 1742. p. 282.* at barn få fallande
 sot derigenom, at utslag på hufvudet genom otien-
 liga läkemedel drifves in i kroppen. Hvad nytta
 af förenämde omständigheters förekommande kun-
 de vinnas, synes deraf, at om ej flere barn i pro-
 portion

(d) Se *Veten sk. Acad. Handl. för 1740. 3. quart. p. 353.*

portion dödde på Landet än i Städerne, voro öfver 6000. menniskior årligen derigenom besparde. (e) Til barnens conservation är ock nödigt, at barnmoderskor äro många och förfarna. 1800. barn komma årligen i Sverige antingen døde til verden, eller ock afida straxt efter födslen (f). Huru många lif, som med tiden ganska mycket skul le gagna det almåna, kunde icke altderföre genom en rätt vård och ansning, samt förfarne Läkare förvaras?

§. 4.

Utflyttningar "öfver gråntsen, genom siöfart" samt rymmande, "kunna ej annat än minska folkhopen. Ehuruval vi nu mera ej hafva så mycken orsak at klaga öfver sådane utflyttningar; måste vi dock tilstå, at de underfundom ske. Hårom öfvertygar oss förfarenheten nogsam. Ty, ibland ske desse utflyttningar öfver gråntsen, af sådane som begått något brott, och således af fruktan för straff gripa til flykten; ibland af andre, måst genom siöfart, då båtmånnern och flere som fara ut på skepp, för hvarjehanda orfaker skuld lämna sit Fådernesland, och sättja sig ned på fråmmande botn (g). Til at i gemen förekomma sådane

(e) Se *Vet. Acad. Handl. sista qv. 1755. p. 248.*

(f) *Ibid. p. 251.*

(g) Orfakerne til desse utflyttningar, åtminstone til största delen, grunda sig på någon odygd. Detta är oemotsä-

dane utflyttningar torde vara båst, och derjämte med en fund politique måst öfverensstämmande, at igenom hvarjehanda visa inrättningar öfvertyga inbyggarena, at de hafva äfven så stora förmåner, och äfven så tillräckelig näring hemma, som i andra länder. Men hvad de utflyttningar angår, som ske af Sjömän, så kunde de äfven derigenom, til någon del åtminstone, hindras, om sådana personer, som om sin stadighet och sit upförande intet åga besynnerligen godt loford^t, samt de som äro utsatte för några svårig- och äfventyrligheter, til ex. äro i gäld och skuld, inveklade i farlige pro-

jeligit i anseende til dem som, til undvikande af något välförtjent straff, rymma til andra riken. Men at äfven deras gjärning, som, utan något förut begångit brott, sätta sig ned hos främmande, gemenligen härflyter af odygd, finner man handgripeligen. Ty, manne den kan berömmas för dygd och ärlighet, som, oaktadt det försvär, den ogemenska säkerhet och mycket annat godt, som han åtnjutit i sit Fädernesland, lämnar det samma, då han likväl finner at folkbristen derstädes är stor, och hans tjänst således högst af nöden? Dygd och ärlighet låter fannerligen intet någre förmöner, mindre någon utländsk flärd och fåfänga, draga sig ifrån sit fosterland, då det är satt i förenämde tillstånd. Derföre, til förekommande af äfvannämde och 1000:de andre olägenheter, är det lika nödigt för en Öfverhet, at med all sorgfällighet fortplanta rättskaffens dygd och Gudsfruktan i sit rike, som at förskaffa sig många undersåtare. Ty den sanning står i evighet fast, at Gudsfruktan är nyttig i all ting. Om derföre denna väsentliga delen af menniskans lycka, jag menar Gudsfruktan, är borta, så är det föga bevänt

processer, lefva i oenighet och tråtor med sina hustrur m. m. ingalunda skulle tillåtas at följa skepp, som segla på utländska orter. Äfven bör man derom vara sorgfällig, at sådane slödmans förplågning, belöning och friheter, til alla delar svara deremot, som dylika personer äga hos utlänningen.

§. 5.

MAn kan ej utan rörelse besinna, "at folk genom elak diät, öfverflöd uti mat och dryck," samt i synnerhet hvarjehanda starka drycker, förspilla både hälfa och lif." Huru många äro icke de, äfven i vårt Fädernesland, som på sådant sätt

C 2

lika-

med all den glans, som annars kan finnas i et borgerligt samhälle; men om derjämte en naturlig dygd och ärlighet saknas, så är hela lefnaden full af oroligheter och elände. Menniskan, som naturligen och i grund af GUDS allvissa ordning, är den förnämsta och ädlaste egendom, blifver i den händelsen förvänd uti det aldrasfarligaste gift, som är i stånd at göra en bedröfvelig ända på altsamman. Jag håller altså före, at Prästerskapet icke allenast af GUDS uppenbarade ord, utan ock af naturens ljus borde öfvertyga sine åhörare, om deras plikt och skyldighet emot sin Öfverhet. Ja, en fund moral borde bättre och allvarsammare drifvas, än det gemenligen sker. Ätminstone borde de, hvilkas giöromål och upförande tjena andre til eftersyn, utan at mistaga sig uti det som dageligen förekommer, veta hvad godt och ondt är. Så länge egennytta, yppighet, högfärd, stånd och fåfänga, med et ord, sinnligheter tjena en människa för driftäder uti hennes giöromål, så ärhållas aldrig någon sann och beständig lycka.

likaſom båra händer på ſig ſielfve? Sådane hälſobrytande ofeder äro icke allenäſt i ſvang i ſtåder, utan ock i de ſmå, ſamt på landsbygden. Vi ſe huru gemene man och almogen froſſar på ſit fätt, ſamt de förnämre på et fätt, ſom är långt koſtſammare, men äfven ſå ſkadeligit, ja, ſkadeligare. De förre förſpilla ſin hälſa och ſit lif måſtedels genom brännvin; de ſenare genom hvarjehanda utländſka ſtarka liqueurer. Ehuru bågge uti detta mål ſela, kan dock med ſtörſta fog ſägas, at man uti de ſtörre ſtåder, ſport långt bedröfveligare vårkningar af ſådane oordentligheter, än i de ſmå och på landsbygden. Ty at hetſig feber, och ſlag i ſynnerhet, äro mera gängſe i *Stockholm* än på landet och i andra ſtåder, därtill lär ei någon ſäkrare orſak kunna gifvas, än en oordentligare lefnad, öfverflöd i mat och dryck, ſamt i ſynnerhet et omåtteligit bruk af allehanda ſtarka utländſka liqueurer (*h*). Här af kan man äfven lätteligen finna orſaken, hvarföre folket gemenligen hinner til långt högre ålder på landet, än i ſtåderne. Men genom hvad medel ſkola deſſe ting botas? Genom god ordnings införande, ſå i ſtåder ſom på landet. Genom förbud, ſå vål af brännvin, ſom andre ſtarka och ſkadeliga drycker, eller åtminſtone påbud om et gånſka inſkränkt bruk af de ſamma. Deſſutan borde ock elak diæt, öfverflöd, yppighet, med et ord, all oordentlig lefnad, ſå mycket möjligit är, förhindras. Sådane anſtalter ſkulle utan tvif-

vel

(*h*) Se *Vet. Ac. H. ſjåa qu.* 1755. p. 250.

vel förlånga mången inbyggares lif, och göra en sådan välmående och skickelig at tjena sitt Fädernesland, som nu förnöter sin tid uti frofferi och dryckenskap, samt derigenom skadar både sig och andre på mångahanda sätt (i)

§. 6.

Näringslösheten är en af de förnämsta orsaker til folkbristen, och et af de väsendteligaste hinder för folkets tilväxt uti vårt k. Fädernesland. Ty, derigenom hindras folket at para sig, ehuru benägne de ock der til annars vore. Brift på näring

C 3

(i) Det är intet nog, at en frossare och drinkare förspiller sin hälfta och förkortar sitt eget lif, han är derjämte en fördömelig uphofsman, til oenighet, tråtor och slagsmål, som ofta skadna i lifsspillan. Ja, han fatter sig ur stånd, at behörigen sköta både enskilt och allmänne gjöromål, hvarigenom det allmänna mycket lider, och han sielf fatter sig i fattigdom och uselhet. En öfverflödigt lefnad i mat ock dryck, äfven som all yppighet, liknar en frätande eld, som ärfordrar mycket til sitt underhållande. Och emedan man på ärligt sätt, och efter GUDS anordnande, måste föda sig i sin anletes svett, så är det som med rättvisa förvärvas, ei tilräckeligit at underhålla en yppig och öfverflödigt lefnad. Därföre måste den, som är en träl af yppighet och öfverflöd, kasta rättvisa och samvete under bänken, och vzra betänkt på otagliga vägar och konfliga illgrepp. Så är det. Den ena odygden räcker den andra handen, och alla stämma deruti öfverens, at de störta menniskian i olyckor och elände. Det land är således stor medömkan värdt, som är upfyldt af yppige invånare.

ring, och tillräckeliga medel at underhålla hustru och barn, tvingar mången at aldeles lemna åkenskaps ståndet. Det allmänna kommer således i mistning af många medlemmar. Andre åter få ganska sent tillfälle at gifta sig, och nödgas i brist af nåring lefva den tiden ogifte, då de inviteras af sielfva naturen til parande. Barnen, som de under den tiden kunnat skaffa til verlden, komma således ej det almånna til gagns. Men såsom hvar och en af den nårande hopen, öfver en kam ungefår kan skattas emot en 700. dalers fastighet; så synes klarligen, at det almånns förlust, då denna summan, i anseende til generationerne, mångfalt fördubblas, genom sådane cœlibater bliver otroligen stor (k). Man finner således ganska lätt, huru skadelig näringslösheten är uti et samhälle; hvarföre ock uti alla välbestälta riken, de möjligaste och försiktigaste mått och steg, äro tagne til denna plågans hämmande. En sådan näringslöshet gifver också anledning dertil, at icke få Svenska underfåtare lämna sit Fädernesland, och sätta sig ned uti sådane länder, hvarest de se sig kunna hafva tillräckelig utkomst.

§. 7.

“Påst, samt andre *morbi epidemici* eller farföter,
“til ex. koppor, mäsling, m. m. “ såsom
de,

(k) Se Herr PRÆSIDIS *Academ. föreläsningar uti Landt-
busb. hållne i Åbo böstern. 1746. pag. 25. 40.*

de, hvarfom hållt de få något inrymme, alltid lemna några bedröfveliga spår efter sig; altså kunna de ej annat, än bidraga til folkbristen i vårt k. Fädernesland. I synnerhet har man nogsam i Sverige, rönt skadeliga värkningar af koppor och mäsling. Vårt kalla och funda klimat är orsaken dertil, at vi ej plågas så mycket af påst och andra smittor, som de södre länder; dock visar årfarenheten, at vi ej kunna göra oss aldeles säkra för dem. 1710. års pest gjorde grufveligare förödningar hos oss, än at den skulle kunnat falla oss ur minnet, at förtiga flere exempel. Men såsom det är en förmon för en anförare, at känna sina fienders styrka, deras sätt at skada, på hvilka ställen och vid hvilka tilfällen de plåga göra inbrott, samt huru de utbreda sig, altså är det af största nödvändighet för en regering, at lära känna sjukdomarnas natur, orsaker, tilhåll och utvidgande uti dess land. Denne var affigten med förtekningarne på de döda, som började hållas uti *London* år 1604; sådan frukt kunna ock vi vänta af vårt förträffeliga Tabell-värk(1). Vidare, såsom ingen läser kunna neka, at ju botemedel för hvarjehanda sjukdomar äro nedlagde uti naturen; at en stor del af dem kan hämmas, genom god ordnings införande och aljehanda skadeliga oseders afskaffande; samt at smittor kunna genom tjenliga medel dämpas, eller

ock

(1) Om detta kan mera läsas uti *Sv. V. A. H. sista qv.* 1755. pag. 243. 244.

ock i tid aldeles förekommas, såsom uti alle välbestälte riken är gjordt emot påsten (m); alltså lärers hvar och en medgifva, at all uptänkelig flit och omsorg är uti detta mål nödig. Om koppymningen skulle komma i gång, blefve utan tvifvel många lif derigenom besparde. Håruti hafva andre nationer föregått oss med exempel. *Circassierne* och *Caspiska hafvets gränzeboar*, hafva från uråldriga tider brukat ympa kopporne på sina barn. *Turkarne* och *Chineserne* hafva äfven samma sed. *Engländerne* hafva år 1746. inrättat et hus, til skötsel för dem som af koppor blifvit antastade, och til inympning på dem som ditsändas, at præservera sig mot detta onda. Likaledes är koppymningen i bruk uti *Schveitz* (n). Förfarenheten visar tydeligen, huru lyckeligen de gådt igenom kopporne, på hvilka de blifvit ympade. *De la CONDAMINE* har uti sin *memoire sur l'inoculation de la petite verole*, ingifven til *Parisiska Vetensk. Acad.* 1754. observerat, at genom koppymningen af 1000:de undertiden ej dör en enda, och efter strängaste uträkningen allenast en af 376. då annars efter naturens vana, 50 af samma antal nemligen 376. måste sätta lifvet til. Hårvid förtjenar at anföras et utdrag af *de la CONDAMINES memoire*, hvilket finnes öfversatt uti *HANS EXCELLENCE GREF* TES-

(m) Se *V. A. H. sista qp.* 1755. p. 243.

(n) Se om alt detta *HANS EXCELLENCE GREFVE TESSINS bref til HANS KONGL. HÖGHET. CRON-PRINTZEN*, 2:dra Tom, 18. b. p. 188. seq.

TESSINS *breff* til HANS KONGL. HÖGHET CRON-
 PRINTSEN 2. dra Tom. 18. *breff. pag* 192. så lydande:
 Det är bevisst, at en fjortonde del af dem som dö-
 bland människor, dö af koppor. Af 20000:de,
 som in alles årligen dö i Paris, borttryckes såle-
 des öfver 1440. af denna grufveliga siukdomen.
 De som förklarar sig för hufvud ovänner emot in-
 ympningen, påstå, at igenom densamma en dör
 af 50., som dock är falsk och oriktig uträkning.
 Men om vi ock medgifve dess bestånd, så följer
 deraf, at af 1440. inympade behålles 1411. vid
 lifvet, och blifver således tydeligt, at igenom ino-
 culation kunde frälsas årligen öfver 1400. inbygga-
 re i Paris allena, och öfver 28000. människor i hela
 landet, så framt den uträkningen åger bestånd, at
 hufvudstaden utgjör en 20:de del af Riket." HANS
 EXCELLENCE applicerar sedermera p. 194. detta til
 vårt k. Fädernesland, med följande ord: "Om
 endast 30000. människor dödde årligen öfver he-
 la Sveriget, och en 14:de del deraf i koppor, så
 vore årliga förlusten i Riket något öfver 2000.
 igenom denna farfoten. När nu medelst inymp-
 ningen 1900:de lif räddas, utgjör det på 10. år
 19000. människor, och när dertil lägges dessas til-
 kommande afföda, så är lätt at sluta, det ingen
 härjande hjelte ödelägger världen så hårdt, som
 ju icke den Herren ymnogare riktar jorden, som
 öfvervinner den ogena fördom man faller emot
 koppornas inympning." Likasom häraf är oftri-
 digt, at koppympningen skulle rädda ganska män-

ga lif; afvenså, om de försiktigaste och möjligaste medel skulle användas, til andra farfoters och smittors dämpande, tror jag, at en sådan flit skulle nog bidra till, at folkbristen snart blefve dragelig.

§. 8.

AT *missväxt* uti et land esomoftast dödar mycket folk, är en sak, som jämväl bestyrkes af förfarenheten. Emedan vårt k. Fädernesland, så väl som andre länder, haft sin del af denna plågan, och derigenom väckeligen förlorat icke litet folk; alltså lär ingen undra på, at jag räknar densamma ibland orsakerna til Svenska folkbristen. Det är ej mycket länge sedan då vi rönt, uti hvad elände folket bringas genom missväxt och hungers nöd, och då vi sågo mången Svensk inbyggare svälta ihjäl. Hade vi tillräckeligare antal af åkerbrukare, och mera til åker uptagen mark, voro en nödig och trefven kundskap uti landthushållningen, almannare än den väckeligen är, så skulle, med GUDS hjälp, missväxtens olägenheter blifva långt drageligare. Om uti fruktsamma år, tillräckliga spannmåls förråd blefve insamlade uti magaziner, skulle i ofruktsamma år, mångens lif blifva räddadt; och ej så mycket folk dö af hunger. Ja, om i stället för öfverflöd, och i synnerhet det förgiftiga bränvinsbrännandet^(o), sparsamhet

(o) Huru svårt det varit, at inskränka och afskaffa bränvinsbrännandet, veta alle, som hafva sig häft något bekant Rikets tillstånd för de näst framflutne tiderne. Så

het och en rätt hushållning skulle få tillbörliga rum, så ägde Svea invånare dröta till verflöd. Hvad förder skulle icke derföre, sådana förlikte anstalter tillkynna et land, som har största mål, at klaga öfver brist på tillräckelig myckenhet af folk?

§. 9.

Menniskjornas medfödda ondka, och obändiga lust at skada hvarannan inbördes, har gjort krigandet til en svår nödvändighet. Hvad kan vara grufveligare, än at sättja många tusende mans lif på et vägspele, och at likafom upoffra dem alla

D 2

länge GUD välignar landtman med goda år, står föga at uträtta hos honom i detta mål. Ty hans lilla eftertänka förqväfjes af en gammal inlupen vana, som, med besynnerligt nöje, dageligen drifves högre och högre igenom bränvinskappen. Men när GUD straffar landet med svåra år, så at allmogen jämte andre lida hungers nöd, och bränvinet intet hindrar eftertankan, då är tid, at sätta de eftertryckeligaste anstalter emot denna förgiftiga ovana. Den store och aldrig tilfyllest beklageliga hunger, som nu är uti landet, öfvertygar allmogen derom, at besparingen af den spannemål, som til bränvin blifvit tilvärckad, vore högstnödig, at rädda dem ifrån döden, hvilken nu värkeligen förestår. Man kan derföre med säkerhet föreställa sig, at allmogen, uti detta usla tillstånd, vore aldeles reddebogen, at bortbyta sine pannor emot spannemål. Et lyckeligt och välignadt byte! Ja, den dag, på hvilken detta blefve besluttit och faststälde, borde ärligen sras såsom en helgedag,

åt döden? likväl måste man understundom, til
 rättvisans bibehållande, och til undvikande af et
 större ondt, gripa til sådane medel. Dock lärer
 hvar och en medgifva, at man ej bör betjäna sig
 af dem, utan då inga andra, som äro mindre
 skadelige, kunna ställa saken til rätta. Jag tror
 at, om denna försiktighet brukades, skulle ej den
 ljufva freden så ofta brytas, som nu gemenligen
 sker. Huru illa handla icke därför de Regenter,
 som begynna stora krig, för lumpna och små or-
 saker skuld, och ofta upoffra stora folkhopar åt
 sin egen åregirighet? Men de tappa härigenom
 långt mera, än de vinna, ty då de försvaga och
 underkufva andra, utmatta och försvaga de sig
 äfven sielfve. Konung PYRRHI exempel visar nog-
 samt, at krig skadar esomoftast, så väl den se-
 grande, som den öfvervundne makten. Ty sedan
 han uti 2:ne slaktningar öfvervunnit de Roma-
 re, sade han: *Jag är förlorad, om jag vinner den*
tredje. PLUTARCH. Likaledes bevisar *Ängelske*
 SPECTATOR 3. Tom. 2. och 3. disc. at Konung
 LUDVIG d. XIV. uti Frankriket, genom sina lång-
 variga krig och nästan ständiga segrar, mera tap-
 pat än vunnit, emedan han förlorade långt flere
 underfåtare, än de voro, som han bekom genom
 freden, jämför *Pontins disp.* under *Herr Prof.*
 MENNANDERS *præs. de utilitatib. fluent. ex inito*
nator. denatorumque calculo. Men vi behöfva ej
 söka bevis härtil, hvarken utur ålderdomens mö-
 gliga gömmor, eller utur andre nationers exem-

pel.

pel. Det beklageliga öde, som Sverige intet längesedan undergick, bestyrker fullkomligen denna fanning. Til hvad elände blef icke vårt k. Fädernesland brakt, under konung CARL d. XII:tes regering? Midt under denne Hjeltens segrar, och då Sverige var en skräck för utlänningarne, blef det utblottadt både på folk och penningar. Det blef då så utmattadt, at, efter det olyckeliga slaget vid *Pultava*, Sveriges undergång tyktes vara oundvikelig, ehuru det då ej förlorade särdeles mycket folk. Kan man då icke med alt fog, räkna det ständiga kriget, som fördes under Konung CARL d. XII:tes regemente, ibland orsakerna til nuvarande folkbristen uti vårt k. Fädernesland? Jo visserligen; ty Sverige förlorade sannerligen mera, genom högstbemålte Konungs segrar, än genom sin sista olyckeliga krig med Ryssland, ehuru väl den förlusten var anseelig, och således äfven nog öker den klagan, man nu hörrer öfver litet folk (p). Derföre böra vi vara så

D 3

myc-

(p) Utom det, at hela naturen har affky för blodsgjutelse, så är krig och örlig på flere sätt, orsaken til fattigdom på folk. Ty i krigstider förspilles mycket folk, och det som värre är, de friskaste af mankön, i sine bästa år, då de vore skickeligast at föröka antalet på de närande lemmanne, uti et samhälle. Krig föder hunger och fattigdom, är hela riket til besynnerlig tunga, ödelägger hela trafter och landskaper, hindrar näringsfångens rätta och naturliga drift; så at nästan ingen ting, gör så snar och bedröfvelig ända på mycket folk, som krigande.

mycket mera mone om, at bibehålla et ständigt lugn, som freden allena, näst GUDS välsignelse, kan göra et land verkligen lycksaligt och välmående.

Dessa äro nu B. L. de efter mit tycke förnämste orfakerne til folkbriften, uti vårt k. Fädernesland; jag vil nu genast, utan vidare uppehåll, handla om de medel, hvarigenom Sverige kan åtnå folkrikheten, såsom den förnämste och varaktigaste grunden til et lands välfärd.

§. 10.

AT, igenom coloniers inflyttande, öka folkhoppen uti vårt k. Fädernesland, det skulle visserligen ej tillkynda oss mindre nytta, än andre nationer derigenom hafva vunnit. I synnerhet har *Preussien*, genom sådane colonier, åtnått stora förmåner, och äger deraf sin måsta styrcka. Sådane efterdomen böra bringa oss därhän, at, på alla möjliga sätt, locka in utlänningar af den närande hopen, såsom konstnärer, handtvärkare, landtbrukare, m. m. Besynnerligen vore dessa inflyttningar nödige för *Finland*, hvarest så många trakter äro obebodde, och så mycken mark outnyttad. Landets naturliga fruktbarhet, och stora vidd, skulle visserligen kunna gifva mångdubbelt mera folk, än det nu hafver, sin tillräckeliga näring. Medlen at locka in utlänningar äro 1:o Belöningar, samt at de någon tid i början, få vara fria

frie för publice utlagor, och derjemte åtniuta hvarjehanda privilegier. När de således blefvo öfvertygade derom, at de kunna besittja större förmåner hos oss, än hemma hos sig, och i andre länder, torde de ej hafva sårdeles betänkande vid, at lemna sina hemvisten, och sättja sig ned på Svensk botn. 2:o At främmande religioner hos oss lidas. Ty, såsom någre, oaktadt de skulle få större förmåner hos oss, än annorstädes, likväl ei torde vilja flytta hit, så framt de ej skulle få behålla sin religion, altså torde det vara af nöden, at lemna sådane en fri öfning af sin egen religion. De kunde dock förbjudas at utsprida den samma, och draga andre in uti sine villosatzer. Jag tror dock at många, då de sågo sin goda utkomst här i landet, ej skulle vara så motsträfvoge at antaga vår religion, besynnerligen då Prästerkapet, tillika skulle använda all flit, at öfvertyga dem om den-
sammans visshet och företråde framför deras. Detta skulle vinna så mycket bättre framgång, om dem, som ville omvända sig, lämnades större förmåner, än de andre. Men jag vil nu tala om et annat slags colonier, som också skulle tillkynda vårt k. Fädernesland icke liten nytta. Folkets flyttande inom riket, ifrån sådane orter, hvarest förmycket folk är, til sådane, hvarest för litet deraf finnes, skulle utan tvifvel ganska mycket förekomma, så väl öreda och villervalla uti näringsfången på de förre, som fattigdom och lelände på de senare ställen. Uti Västergjötland, Västmanland och Dal-
arne

larne kråla folk såsom myror, och om inbyggarna därstädes ej hindra hvarannan uti sina näringar, kunna dock desse landskaper, utan någon särdeles affaknad, meddela folk åt andre, som äro mindre folkrike, ja, hafva största brist på invånare. Finland kan med alt fog räknas bland desse senare. Det är sannerligen underligt, at et land, som af naturen är välsignadt med hvarjehanda rikedomar, måste klaga öfver så stor folkbrist. Jag tror dock säkert, at, om landets naturlige förmåner vore mera kunnoge, många, igenom Regeringens försliktige steg, skulle kunna lockas at fåtta sig ned härstädes.

§. II.

“**G**ENOM tidigare giftermål, än vanligt är uti “vårt k. Fädernesland,” skulle, utan all tvifvel, folkets tilväxt ansefningen befrämjas. Altför tidiga giften föreslår jag icke, ty de hafva stora olägenheter med sig. Men om folket skulle gifta sig vid den ålder, som giftermål efter Sveriges lag äro tillåtna, skulle det visserligen tilskynda riket ganska stor båtnad. I brist på näring, och tilräckeligt underhåll, nödgas nu många, antingen hela sin lifstid, eller ock vid bästa åldren, lefva ogift. Derföre vore af nöden, at, igenom hvarjehanda privilegier och understöd, samt andre författningar, upmuntra och tilhålla folk, at ingå skäligen tidiga giften (q). Til ex. öde-

(q) Sådane upmuntringar böra förnämligast, ja, endast

ödemarker, sedan de blifvit uptagne (r) och refvade, kunde jämte någre friheters åtniutande, lemnas til dem, som af den arbetande hopen vilja bygga tidiga hjonelag; nyfsgifte personer kunde hugnas med et eller flere års befrielse ifrån publicque utkyllder; eller ock villa præmier tilde-

E

las

angå de närande lemmar. Ty, såsom ståndspersoners barn helst vilja följa sina föräldrars fotspår, och således ej blifva handtvärkare, landbrukare o. s. v. alltså synes det ej färdedes båta riket, at de förnämre ingå tidiga giften. Det händer väl understundom, at de närande lemmars barn lämna sina föräldrars näringsfätt, och blifva tärande lemmar i samhällen; men detta borde äfven aldeles hindras, så at de närande lemmars barn ej sinne komma til någre Crono-beställningar, så framt ej ibland dem skulle finnas någre så kallade *genies superieurs*, hvilka gäfvö riket hopp om någon besynnerlig vinning och nytta. Häryid vil jag äfven nämna, at om de närande lemmar skulle vara i mera anseende, och ej blifva så föraktade, som härtills gemenligen skedt, skulle, utan tvifvel, folket med långt större behag lefva uti den hopen, och då skulle äfven ståndspersoner, ej hafva så mycket betänkande vid, at låta sina barn blifva närande lemmar; helst som de senares tillstånd, gemenligen är fällare än de tärande lemmars.

(r) Sådane uptagor kunde med besynnerlig båtnd, å Publici kostnad, förrättas af milicen. Ty at upödra en tienlig mark, och besättja densamma med åboer, det gifver en vis och mångfaldig afkastning. Dertil med, är et upödladt och folkrikt land, et påliteligt försvar uti et rike. Då deremot en ödemark, hvarken är indragtig, eller försvarar riket på annat sätt, än at den upväcker affky och misshag för sig.

las dem, som hafva et vist antal upfödde barn; men de, som hafva derutöfver, kunde blifva hugnade med större belöningar i proportion; ja, de som blifvit välsignade med många barn, kunde blifva befriade ifrån alla personliga afgifter; uti hvilka omständigheter Konung PHILIP d. IV. i Spanien, lemnat oss et efterdöme, i sit påbud af år 1623. Se BECMANNI *hist. orbis terrarum geogr. & Civ. Tom. 2. cap. 1. p. 447.* Genom brudskatter, förskott, cassor, frivilliga sammanškott, m. m. upmuntras folk at tråda uti tidiga giften. Uti *Lucca, Siena och Florentz* är den inrättning gjord, at, när et flickebarn blifvit födt, insättes af föräldrarne en viss summa penningar efter behag; lefver barnet til 18. år, får det igen insatzen 10. gånger fördubblad, när det tråder i äktenskap; men om det dör innom den tiden, tillfaller summan sielfva cassan; jämför *BODINUS de Republ. 6:te bok. c. 2. p. 1040.* Vid högtideligheterna uti Frankrike, öfver *Hertigens af Bourgogne* födelse år 1751, gjordes frivillige sammanškott, hvarigenom många giftermål ibland fattigt folk, befrämjades, och på et års tid, innom en trakt af 3. mil omkring *Paris*, den samma inberäknad, 27000. barn föddes af samma hionelag, som då blefvo stiftade, se *påsttidn. n:o 82. 1752.* At tilhålla folk til at ingå ikäligt tidiga giften, är et medel det så kallade *jus Flagestoltianus*, i kraft hvaraf, de som utan laglige orsaker dö ogifte, sättn de hunnit til manna ålder, anles såsom onyttige medlemmar i sam-

samhället; och all deras qvarlätenskap begripes under en art af Dana arf. Denna egendomens värde i penningar, bör sedan insättas i Banquen, och derifrån utdelas til brudkatter och bohags-hjelp åt fattiga åkerbrukare, flögde-ickare, fiskare och bergsmän, som vilja trada uti skäligt tidiga giften. Vidare borde de ibland den arbetande hopen, som, ehuruval de hunnit til sina mogna år, och den ålder, då giftermål efter lag äro tillatne, likväl ej bygga hjonslag, de, säger jag, borde betungas med vissa Crono utskyder, hvarifrån de, som gift sig vid den tiden, vore fria; hvilka afgifter sedermåra kunde förökas, i proportion efter tiden, som de förblefve uti ogift tillstånd. Uti desse omständigheter hafva, ibland andre nationer, i synnerhet Romarena gifvit oss efterdömen, som äro värde at följa (s). Sedan inbördes oenighet, Triumvirater och landtförvisningar, säger den

E 2

(s) Detta intygar SAAVEDRA uti sin *Idea Principis Christiano - Politici*: p. 538. med följande ord: *Antiqui sane magnam semper sobriam propagandam habuere rationem, ut ne deessent unquam, qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreationi promissa proponerent, sed calibem etiam vitam notarent infamia.* Likaledes säger Auctor til the *mirror of Politie*: *The laws of the Romanes (who so all nations were a patterne of vertue) did rigorously punish such as would not marrie, forbidding them all publicke Offices, and disgrading them from all such as they had already obtained. Besides, the rather to invite them to marriage, and consequently to ge-*

den vittre *Anclor* til *l' Esprit des Loix* 2:dra Tom.
 23. bok. 21. cap. p. 329. "hade mera försvagat Rom,
 "än något krig som Romarena ännu hade fördt,
 "vore så invånare öfrige, och större delen ogif-
 "te. Til at läka detta senare onda, inrättade
 "CÆSAR och AUGUSTUS censuren, och ville af-
 "ven sielfve vara Censeurer. CÆSAR gaf veder-
 "gällningar åt dem som hade många barn; han
 "förbød qvinnor, som voro under 45. år, och
 "hvarken hade män eller barn, at bära jouveler
 "och bruka öfvertäkta bårar: förträffeligt fått at
 "angripa coelibatet med sårangan! AUGUSTUS utfat-
 "te nya straff för dem som ej voro gifte, och för-
 "ökte deras belöningar som voro det, och deras
 "som hade barn, &c." Besynnerligen voro Ro-
 marena, under den tiden, då Romerka riket tog
 sin början, mone om at befrämja tidiga giften.
 De lemnade åt giftermål och barnens antal, så-
 dan heder och sådane förmoner, som de hade
 lämnat alderdomen. Slike förmoner lemnades i:o

at

 nation, they gave privileges to such as had manie children,
 and he that had most children, had the greatest advantage,
 and was soonest preferred to publick office and honour. Samt
 något derefter om Lacedæmonierne: LYCURGUS in his la-
 ws, did ordaine, that every citizen, that preferred continen-
 cie before the estate of marriage, should be debarr'd from all
 publicke plays, which in those times was a mighty reproch: and
 in winter when the cold was sharpest, that they should be stripped,
 and forced to goe round about the market and common place,
 stark naked.

åt dem, som allenast ingått giftermål, utan afseende på de barn, som deraf kunde upkomma, men 2:do meddeltes större förmoner åt dem, som hade barn, samt 3:o ännu större åt dem, som hade 3:ne barn. Gift folk, som hade de måsta barn, blefvo alltid måst hedrade. Den utaf Rådsherrarne, som hade största antalet af barn, stod främst skrefven uti Rådsherrarnes catalogue, och feck först uti Rådet säga sin mening. Den, som uti Rom hade 3:ne barn, var fri ifrån alla personliga utskylder. De som voro ogifte, kunde ej få något genom främlingars testamente, och de som väl voro gifte, men ej hade barn,ingo ej mera än hälften. De föräldrar som ej ville gifta bort sina barn, eller gifva morgongåfvor åt sina döttrar, blefvo därtill tvungne af Öfverheten. En man af 60. år feck ej gifta sig med en qvinna af 30; ja, denna senare feck ej heller gifta sig med en man som var under 60. år, ty, såsom lagen hade lämnat stora förmoner åt gift folk, ville den ej, at någre giftermål skulle vara onyttige(1). At förtiga flere förnuftige steg, hvilke, så väl vid Romerska rikets början, som under CÆSARS och AUGUSTI regering, blefvo tagne til befrämjande af skäligt tidiga giften. Men sedermera blefvo de gamla Romerska lagarne, som voro stiftade til människosläktets förökande, til största delen sinänin-
E 3 gom

(1) Bese om alt detta L' Esprit des Loix, Tom. 2. b. 23. c. 21. p. 331. seq.

gom affkaffade, cœlibatet efterhand infördt, och Romerska riket alt mer och mer blottadt på folk (u). Jag håller för onödigt att anföra flere exempel af de gamle folkslagens slit och åhåga, at befrämja tidiga giften. Jag vil allenast lägga til, at, i våra tider, hafva afven åtskilliga samhällen, gifvit oss häruti berömliga efterdömen. Böra vi då icke afven på det högsta behlita oss om, at befrämja et så lofvärdt ändamål? Utan tvifvel, befinnerligen, som värdslöshet däruti är en af de närmaste vägar til cœlibat, men huru skadeligit detta senare är, lærer hvar och en finna som öfvervägar hvad jag redan anfördt (x).

§. 12.

DEt skulle visserligen ansefligen bidraga til folkets förökande, uti vårt ki Fädernesland, om det, som vi härtils sagt om giftermålens befrämjande, på behörigt sätt, skulle sträcka sig äfven

(u) Se *L'Esprit des Loix* T. 2. b. 23. cap. 21. p. 333. seq.

(x) *Auteur* til *Lettres Persanes*, talar således om så väl Hedningarnas och Mahometanernas, som Påfviska församlingens cœlibat: *Ce métier, säger han, a anéanti plus d'hommes, que les pestes & les guerres les plus sanglantes n'ont jamais fait. On voit dans chaque maison religieuse, une famille éternelle, où il ne naît personne, & qui s'entretient aux dépens de toutes les autres: ces maisons sont toujours ouvertes, comme autant de gouffres, où s'ensevelissent les races futures.*

“ven til tjenstefolket.” En husbonde, borde altfä förbindas, at upmuntra sit tjenstefolk til paring, och deremot förbjudas, at, för giftermålets skuld, upåga dem utur sin tjenst, samt at endast för den orsaken neka, at antaga gifte personer i sin tjenst. Husbonden skulle aldeles finna sin räkning härvid, då han finge behålla tjenstefolkets barn, til dess de fylldt 21. år. Deremot bör han påläggas, at under den tiden, hafva all omsorg för barnens upfostran, lära dem sin Christendom, samt handleda dem til dygd och arbete. De husbönder, som härvid anlagt slit, borde huggas med någon belöning, men de försummelige anses med något straff. Det torde äfven vara nyttigt, at tjenstefolkets barn, ännu blefve hos sina husbönder någon tid, sedan de hunnit til äfvannämde ålder, dock med lön; efter hvilken tid de kunde få sin frihet. Den nytta, hushonden således skulle hafva af tjenstehjonens barn, vore ganska stor; ty at förtiga det de kunde gagna honom, sedan de hunnit til sine mogne år, skulle de under barnaåldern, om de blefve rätt handledde, kunna förestå allehanda små sysslor, som passade sig efter deras ålder, och likväl vore aldeles nyttige. Barnens föräldrar, skulle äfven således qvarhållas uti husbondens tjenst, så väl at se sine barn til godo, som genom den kärlek de utan tvifvel skulle få til husbonden, då de sågo den omsorg han hade om barnens upfostran och trefnad; ja, härtil vore de så mycket mera benägne, som sådant löst folk, annars ej u-

tan största svårighet, kunde försörja sig och sina barn. Härvid kunde någon invända, at ehuru väl giftermål ibland tjenstefolk, är en högst nyttig sak, så väl för riket, som för enskilda hushåll, torde dock underfundom, en husbonde öfverhopas med förmånge sådane barn; i synnerhet, tyckas lika giftermål mera skada än gagna i *Stockholm* och de större städer, hvarest tjenstefolket måsteds är lättingar och tärande hjon. Men härå svaras, at i fall någre hushåll skulle sålunda öfverhopas med förmycket folk, skulle utan tvifvel andre ej hafva tillräckeligt antal deraf, i hvilken händelse, emellan dem kunde ske någon jämkning. Dessutan kan jag ej finna, at en försiktig hushållare ofta har orsak, at klaga öfver förmycket folk; emedan han alltid kan finna gjöromål, som kunna fyllsättas dem alla, om han annars är någorlunda förnögen. Och hvad tjenstehjonens barn beträffar, så länge de äro spåda, komma de honom ej på någon färdeles kostnad. Jag medgifver gärna, at tjenstefolkets barn, som födas i *Stockholm* och de större städer, ej skulle göra någon nytta, om de förblefve i tjänst hos Ståndspersoner; emedan de då gemenligen äro lättingar och tärande hjon; men de kunde dock gagna ansefnligen, om de blefve insatte på fabriquer, skepshvarf, hos handtvärkare &c. eller kringdelte på landet. Således har jag någorlunda vift nödvändigheten af giftermålets befrämjande, äfven ibland tjenstefolk. Jag tror dock, at detta förslag skulle vinna god framgång, om

om husböndren skulle slippa, at för gifta tjenstehjon, i synnerhet qvinspersoner, betala några Crono-utlagor; då deremot, till at i någon del årlätta bristen hos Cronan, för de ogifte skulle betalas dubbla, eller ock ännu större utkylder.

§. 13.

MEn jag kan ej undgå, at vid detta tillfälle omröra en omständighet. Ehuruval skälige tidiga giftens befrämjande, såsom ländande til menniskio - släktets förökelse, i allmänhet är en sak af största vikt och nytta uti et samhälle, böra dock ingalunda hvarken *polygamier*, eller någon annan *otillbörlig beblandelse*, tillåtas. Ty de barn, som på sådant sätt upkomma, äro måstedels spin-kote, sluklige, och af en aldeles förskämd natur, at förtiga det straff, som, i fall sådane laster blefve tillåtna, skulle hänga öfver land och rike. Dess-utan se vi, at Skaparen, igenom sin underbara försyn så delat menniskiosläktet på jordklotet, at gemenligen lika många äro af bägge könen, och således kan hvarken en man hafva flere hustrur, eller en hustru flere männer, utan at gå emot den Högstas ändamål. Utom de anförde omständigheter, äro äfven otillbörlige sammanlag skadelige, i anseende til barnens upfostran, som nödvändigt kräfver föräldrarnas sammanboende. Uti *Turkiet* och andre orter, hvarest *polygamier* äro tillåtna, rönas nogsamnt skadeliga verkningar deraf. Deras exempel visa, at *polygamier* och flere oordentligheter,

heter, snarare minska, än öka folkhopen. Det kan ej eller annars vara. Ty folkets ymnoga förökelse, är en besynnerlig GUDS välsignelse. Men igenom pordenteligheter och odygder århållles aldrig någon välsignelse, utan tvertemot, vantröfnad och förbannelse. Oansedt derföre otukt och skörlefnad, i grund af föregående, allvarligen böra hindras, så kunna de dock intet, genom lag och förordningar aldeles utrotas, utan dessa laster blifva ännu större och svårare, genom barnens vanvårdande och förqvåfvande, derföre visar sig däruti nödvändigheten af *allmänne barnhus inrättningar*, hvarest sådane barn, som ej äro upkomne af några lagliga giftermål, och hvilka föräldrarne ej vilja vidkännas, böra uptagas, skötas och fälunda upfostras, at de med tiden må kunna gagna det allmänna. Försiktigheten torde äfven fordra, at man, till undvikande af barnamord, ej med mycken strånghet efterforskar, hvilka sådane foster tilhöra, emedan man, genom hvarje handa andra lämpeliga utvägar, sedermera likafullt kan få rätt på de brottliga, och befordra dem til vederbörlig nåpft (y). Åt fattiga föräldrar, som hafva förmånga barn, böra antingen tildelas belöningar och underhåll, såsom ofvanföre är omrördt, eller ock böra barnen insättas på allmänna barnhus. I synnerhet visa sådane barnhus sin stö-

(y) Jämför Prof. BERCHS inledn. til allm. husb. pol. afd. c. 3. §. 9.

ra nytta, i anseende til tjenstehjons barn, som födas i städer. Ty de kunde bäst och tjenligast i dem upfödas. Desse barnhus borde vara många, och inrättade hälft på landet, samt å Konungs-gårdar, där sådant smått folk, bäst och lättast kunde få sin förtäring, samt hade bästa tillfället, at af tjenlige personer blifva underviste och öfvade uti sådant, som årfordras af en god husbonde och matmoder på landet. Ifrån sådane ställen, kunde man sedan få gode och välöfvade drängar och pigor, drångfogdar och hushållerskor, äfven väl dragone och soldate-ämnen. Ja, åt dem, som på detta sättet blifvit upammade, kunde sådane ställen, som å nyo borde uptagas, såkraft utdelas. Denne inrättning skulle hafva någon likhet med *Cadette-scholan* i Ryssland, samt vore värkeligen *seminarium* för dygder och allehanda flögder.

§. 14.

Det är onkeligit, at, då förstånd och enighet finnas uti store hushåld, förfedde med tillräckelige ågor, utkomsten i den handelfsen är bättre och säkrare, än då hushållen och ågorne blifva delade. Men såsom förfarenheten intygar, at många hufvuden kunna fallan fås under en hatt, så hånder det esomoftast, at store hushåll, hälft der många gifte par finnas, åro upfylldte med tråtor, oenighet och andre olågenheter; hvaraf hånder at fyflorne vanskötas, och hushållningen löper fara at ramla omkull. Häråf inhämtas altså nöd-

vändigheten af förnämligast de större *hemmans klyfning* i mindre delar, samt *torps inrättande*. Et hjonelag som har sin lilla afskilda del för sig, befrämjar med större drift och åhåga sin egen och sina barns välmåga, än när många par äro tillsammans på en gård. Dertill med äro få af dem, som vilja bygga hjonelag med hvarandra, af den förmögenhet, at de kunna emottaga och förestå något stort hemman; och en ibland de starkaste driftiädrar til giftermål, är tilfället at få blifva husbonde och matmoder. Men jag behöfver ej mycket orda om nyttan af sådane inrättningar, emedan den nog samt är å daga lagd deraf, at vår höga Öfverhet intet längesedan utgifvit et *förordnande om hemmans klyfning*; och hvad *planterandet af torp* angår, så medgifver både förnuft och försäkerhet dess stora nytta. I fall åter några hemman gåfvos, som vore så små, at de ej kunde försörja et hushåll, borde de *slås ihop*, på det både innehafvarne kunde hafva sin tillräckeliga näring, och betala sina tilbörliga utskylder, samt derjämte väl handhafva och sköta sielfva hemmanen. Derföre, såsom förenämde inrättningar sätta landtbruket i trefflig gång, så gifva de äfven landtman tilfälle til paring, och således bidraga til folkets förökelse.

§. 15.

Lika som näringslösheten är en af de förnämste orsaker til folkbristen uti et land, altså

är

är hvarjehanda *nyttiga näringsfångs* inrättande och befrämjande, et af de säkraste medel at årnå folkrikheten. Uti desse senare tider, har i vårt k. Fädernesland en välsignad början blifvit giord med nyttiga näringsars inrättande, och hoppas man at, genom GUDS hjelp och vår nådiga Öfverhets hulda försorg, Sverige lärer snart nog deruti likna de trefnaste riken. Detta utlofva ymnigt de tid efter annan inrättade fabriquer, manufacturer, bergvärk, Sillfiskerie societeten &c. Andra rikens berömvärda efterdömen låra också utan tvifvel upmuntra oss, at ej eller hädanefter vara bekymmerslöse uti en så nyttig sak. Men såsom medel at vinna et så förträffeligit ändamål, som hvarjehanda lönande näringsfångs upkomst är, låra följande kunna räknas: At i klickelige och förståndige män utskickas på Publici kostnad som fika efter, at förskaffa sig en noga kundskap om så väl rudimaterierne, hvilka utlänningarne använda vid sina fabriquer och handallögder, som sielfve inrättningarne af desse senare, och sättet huru de handkas med dem; om utlänningarnes handelsstyrka, deras importer, exporter och mera hvad dertil hörer; om inrättningarne, processerne och afkastningarne vid bergvärken; om åkerredskapen och den öfriga ansningen vid åkerbruket; om hvarjehanda plantager, fäргеörter, speceriers tilvårkningar och mera sådant. At de, som vid sådane undersökningar användt slit, hugnas med belöningar. At man med præ-

mier och förmåner, lockar folk at uppgifva förslager til allehanda näringsfångs inrättande, och likaledes belönar dem, som upptäcka inhemiska rudimaterier nödige til våre fabriquer, samt dem, hvilka antingen härstädes kunna fortplanta sådane utländske växter, hvaraf specerier förfärdigas, eller ock upptäcka inhemiska, af hvilka sådant kram kunde tilredas, m. m. At man, igenom privilegier och belöningar, förmår utländske konstnärer, at sätta bo uti vårt k. Fädernesland, och härstädes utlära sina konster och handtvärk. Genom sådane utvägar, skulle visserligen näringsfången hos oss snart komma til mognad. Men af alle näringsmedel, böra vi förnåmligast vara mone om, at updrifva *landtbruker* och *bergverken* til all möjelig högd. Ty uti dem består Sveriges förnåmsta styrka, och igenom dem kunna vi förnåmligast, ja, jag må väl säga endast, hålla jämvigt i handel med utlänningarne. Men beträffande fabrique och manufactur varor, som höra til racken ocl väfstolen, böra vi ej tilvärka af dem til större ymnighet, än som kan upgå hemma i landet, emedan utlänningarne föga lära handla af oss desse varor. Tvert emot, kunna de ej gärna undgå, at emottaga vår koppar, vårt järn, våra bräder och trävirke m. m. för hvilka vi förskaffa oss anten reda penningar, eller tilbyta oss andre varor och rudimaterier, som vår tid ej kan umbära, och likväl antingen icke kunna förfärdigas hemma hos oss, eller ej under vårt Climat frambringas,

gas, eller ock som vi äro nödsakade at emottaga til at bibehålla handel med viffe nationer. Dessutan, skulle jordens tiltagande upodling kunna sysselfätta och försörja långt mera folk, än något af de andre näringsfången, ja, väl alle de andre tillsammans. Detta vitnar MELON uti sin *Essay politique sur le commerce* 23. cap. då han berättar om Frankrike, at, ehuru alla näringsfången därstädes äro uti fullkomlig trefnad, likväl uti bemålte rike, af 20. delar invånare, 16. äro åkerbrukare eller landtmän, 2. delar flögdeidkare, 1. del handlande, upbördsman och borgare, samt en del Andelige, Militair och Civil Betjen-te. Hos oss är sannerligen en helt annan proportion. Ty de tärande lemmanne, ja, äfven de, som i Sverige ättas med handeln, äro landet och sig sielfve till last deruti, at de äro för många, men landtbrukare finnas för få. Till befrämjande af nyttige näringsfång, skulle också et oinskränkt utskepnings lof vara nödigt, på det landets afkomst ej måtte rutna i den arbetandes hand, och han således få intet för sin möda, samt all lust förvinna til vidare arbete. Vid detta tillfälle kan jag ej lämna oomördt, at, till folkets upmuntran till hvarjehanda näringar, är en härlig inrättning giord uti vårt k. Fädernesland, genom *Manufactur* och *Färn Contoiren*, hvarutaf sker, at landets producter ej komma af ligga de arbetande til tunga, ej heller desse senare kunna

kunna tvingas, at sälja dem för et värde, som vore dem sielfve til skada.

§. 16.

L Azaretters eller Siukhus inrättningar, såsom de ganiska mycket bidraga til folkets conservation, altså kunna de äfven med största skäl räknas för medel at åtnå folkrikheten. Huru många lif, som annars af fattigdom och vanskötsel ofelbart skulle omkomma, blifva icke därigenom besparde, at de uti sådane hus njuta all tilbörlig skötsel och alla tjenliga läkemedel för intet? Vårt k. Fädernesland har rönt föllä frukter af sådane inrättningar; ty ganiska få hafva dödt af dem som til Lazarettet i Stockholm så ifrån landsorterne, som ifrån andre städer jämte Stockholms egna inbyggare inflyttadt, utan måstedels hafva de lyckeligen igenomgått sine curer. Till samma lösliga ock högstnyttiga ändamål, nemligen de sjukas återställande till hälften, äfven ock sjukdomars förekommande, skulle icke litet bidraga, om *Provincial Medici* vore många och förfarne, ty en enda kan ej tilräckeligen betjena hela provincen. Desse borde jämväl föreses med tilräckeliga löner, till så mycket större upmuntran för dem, at använda all flit på de sjukas ansöning. Likaledes borde dem lemnas penningesummor til medicamenters förskaffande, med hvilka de skulle be-

betjena de fattiga siuka utan betalning, hvilket är så mycket nödigare som ingen fattig annars vågade sig at tillita någon *Medicus*. Man kan ej nog samt beprifa Kongl. Svenska *Collegii Medici* anstalt derutinnan, at det af de medel som samlas genom utländska mineralvatnens införskrifvande, utdelt åt *Medici* i Riket *fonder* til refors anställande samt medicamenters upköpande och utdelande.

§. 17.

ET sådant *missbruk af ammor* har på vår tid upkommit, at den som vil passera för något mera än en bonde, nödvändigt måste hafva amma för sina barn. Detta bör så mycket mera hämmas, som både förnuftet och förfarenheten fullleligen bestyrka, at ingen föda är tjenligare för et nyfödt barn än modrens egen mjölk, såsom den måst proportionerade spis efter barnets då varande tillstånd. Dessutan är ingen efter naturliga lagen dertill så mycket förbunden, som mödrarne sielfve. När man härtil lägger, at barnets ans och skötsel gemenligen förrättas med större ömhet och omsorg af modren än af någon amma, så lærer nog samt skönjas nyttan och nödvändigheten af mödrarnes egna handhafvande vid barnens föda och vårdande. Den kärlek barnet naturligen fattar för sin moder derigenom, at det födes af hennes egen mjölk, kan ej annat än uteblifva då det betienes af en amma. Man löper äfven icke liten fara vid ammors brukande; ty man kan ofta råka på en sådan, som är besmittad med

någon förderfvelig sjukdom, hvilken genom daggiandet fortplantas på barnet. Af föregående omständigheter lärers således tydeligen kunna inhämtas, at det vore nyttigast om amme-tjensten aldeles blefve afskaffad; men såsom detta ej mera är at hoppas, så bör åtminstone det stora missbruk, som nu för tiden är af ammor, hämmas och deras tjänst inskränkas inom de förnämre. Men härvid blifver dock, i grund af föregående, den förfliktighet nödig, at någon *Medicus* skulle undersöka, huruvida *persona questionis* kunde med säkerhet nyttjas til amma eller ej.

§. 18.

EN af de säkraste vägar at ernå folkrikheten, är, at på det möjligaste beslita sig om folkets besparing, hvilket vi böre göra bland annat äfven i så måtto; "at de som efter lagen förvärvat lifvet, men likväl ej begått så grofve brott, at de på intet sätt kunna benådas dermed, blifva nyttjade til allehanda publique värk, såsom fastningsarbete, ankarfride &c." De kunde således göra landet stor nytta, och derjämte säkert förvaras, samt umgälla sina brott antingen hela sin lifstid, eller ock någon mindre tid, alt efter brottets storlek. Vi kunna med alt fog fågna oss deröfver, at detta värfställes uti vårt k. Fädernesland, och at de, som i anseende til sina brott, kunna skonas med lifvet, måstedels användas til lifstids arbete. Men jag vill ännu omröra en omständighet, nemligen: at de som blif-

blifva dömde til landsflyktighet, äfven borde brukas härtil. Ty då kunde de likväl vara Riket til någon nytta, när de tvertom under landsflyktigheten ej kunna gagna det på minsta sätt, utan snarare, genom hvarjehanda arga och på hämd syftande stämplingar, skada sitt Fädernesland.

§. 19.

Således har jag nu uppgifvit de medel, jag oförgräpeligen tykt vara bidragande til folkrikheten uti vårt k. Sverige. Det vore önskeligit, at vårt Fädernesland snart åter måtte blifva kalladt *vagina gentium*. Men såsom folkets myckenhet mera skadar än gagnar, när dermed ej rätt hushållas, så bör man vara desto monare om, at alle inbyggare måtte hafva sin näring, på det sätt, at de derigenom både försörja sig sielfve och gagna det allmänna. Härtil torde följande omständigheter något bidraga:

1:o *At tiggert hämmas.* Dageliga ärfarenheten visar, at ganska många, som likväl genom löflige näringsmedel väl kunde försörja sig, slå sig uppå denne den nästan aldrasämste och nedrigaste födkroken. Genom sådant folk bedrifvas många olagligheter, såsom GUDS namns missbruk, lignerie, stöld och dylikt. Det är så mycket svårare at akta sig för dem, som de under tiggarenamnet hafva en fri tillgång uti alle hus. Således vore af nöden, at allmänne arbetshus blefve inrättade, uti hvilka tiggare granneligen blefve insamlade och under en sträng uppsigt, handledde til Gudsfruktan, dygd och arbete. Häruti har Konungen i Preus-

sen gifvit oss et lofvårdt efterdöme uti des^s inrättning af et allmänt arbetshus för tiggare i des^s residence stad Berlin. Vårt k. Fädernesland skulle utan tvifvel ej tillkyndas någon ringa nytta, då de, som nu kunna anses för tårande matkar, på afvannämde sätt blefvo handledde (z).

2:o *At inga andra än de som äro aldeles oskickelige at tjena, intagas i hospitaler.* Detta bör så mycket nogare i akt tagas, som det aldeles är stridande emot hospitalernas och sjukhusens inrättning, at antaga andre än dem, som antingen utmattat sig uti sina medborgares tjänst, och således på sin ålderdom böra njuta någon hugfvaelse, eller ock som genom sjukdom och andre tillfälligheter, blifvit oskickelige at tjena sit Fädernesland.

3:o *At inga lösdrifvare lidas.* Med lösdrifvare förstår jag sådane personer, som oskattkrefne löpa af och til; samt ej hafva något säkert hemvist, hvilka noga böra efterforskas och användas til nytta för landet.

4:o *At missbruk af Herredrängar hämmas.* Högfärden, fåfången och öfverflödet har på vår tid gått

(z) Man kan ej utan besynnerlig rörelse se, huruledes folk af bägge könen och af hvad ålder som helst, allenast de hafva eller kunna förebära något lyte, är Riket til last igenom tiggeri; då likväl den, som med nog tunga tiggare posor förmår gå omkring, ofta i elakt vägelag, med långt större lätthet och nöje kunde sitta innom knutarne, och rundeligen föda sig med sit arbete; ja, man har exempel på dem, som varit födde helt blinde, och blifvit store konstnärer.

få långt, at de som vilja passera för något förnåme, måste nödvändigt underhålla en hop onyttiga hion, som ej göra stort annat, än slå dank om dagarne och öfva sig på en hop skalkstycken. Tänk hvad båtnad vore det icke för Riket, om detta missbruk blefve åtminstone till någon del afskaffadt, och sådane personer brukade vid hvarjehanda nyttiga näringsfång!

§. 20.

AT lindra olägenheterne af folkbristen, därtill torde äfven följande 2:ne omständigheter bidraga:

1:o *At intet manbart och manuxit folk, så väl vid fabriquer och handvärk, som vid åkerbruket och andra näringsfång, nyttjas til sådane gjöromål, som utaf barn eller ålderstigit och bräckligt folk kunna för rättas.* Oansedt denne sats i sig sielf är klar och ostridig, så finner man dock, at den ganska litet blifver efterlevnad. Deraf händer, at tilfalle aldeles betages barn och gammalt samt svagt och bräckligt folk, at efter sin förmåga göra sig sielfve och det allmänna något til nytta. De blifva derföre så godt som tvungne at förnöta sin tid i lättja, som är en fördömmelig moder til okunnighet samt allehanda laster och odygder. Förenämde omständighet är altderföre vård at noga handhafvas. I lika måtto denne nämligen:

2:o *At inga lättingar må skyddas under hvad sken det vara må.* Konung GUSTAV d. 1:ste lät genom en stadga om köphandlare, gifven Upsala år 1546. a. månt påbjudat, at någre resor hvart år, skulle alt onyttigt folk utur alla städer utmönstras och til landsbygden förvisas, på det landbrukarne måtte sig af

dem til sin åker och ång betjena (aa). Önskeligit vore at sådane undersökningar äfven nu måtte hållas ty man skulle säkert hitta på en stor hop onyttigt folk, som uppehåller sig i städer, under det goda och hederliga namnet at vara närande lemmar.

Desse åro nu B. L. mine enfaldige tankar om *Svenska folkbriften*. Jag har allenast med matta frågor afskildrat en sak, som fordrar en vidsträktare kunskap och et mera stadgat omdöme, än hos mig kan finnas. Ämnet är desutan af stor vikt, och så rikt, at det ärfordrar et helt verk. Hvem undrar då på, at detta arbete är ofullkomligt, det är, at fostret liknar sin uphofsman? Jag utbeder mig likvål B. L. din bevågenhet, och är för öfrigit nögd, allenast jag härmedelst gifvit något vittert Snille anledning, at tänka vidare uti en sak, hvilken så nära rör hela Fäderneslandets väl.

(aa) Se Herr Cancellie-Rådet STIERNMANS *Riksdagars och mötens beslut &c. del. I. p. 119.*

Min HERRE!

D En färdigt sig i tid på vädjoban begifver,
 Har äfven tidigt hopp det mål at lyckligt nå,
 Som utaf många fökt, men sällan funnit blifver:
 Fullbordan aldrig plär des längtan undangå.
 Och den i unga år med skicklighet lärt finna
 Den vägen, som til konst och vittet idrätt bär:
 Har lika billigt hopp den mognad til at vinna,
 Som bland de lärdas flock ej allmän vara plär.

Min

Min tancka nu med skäl det ämnet mände röra,
Da Er, Min HERRE, vi i ungdoms varen se
Af grundlig vitterlek et lysand' prof framföra,
Som åt mer mogna år kund' riklig prydnad gje;
Den qvickhet som här röjs, den djupa granskings gåfva,
Utyfva klart hvad än utaf Er väntas bör;
Ty hvad för frukter skall väl icke åldren lofva
Af den, hos hvilken man så tidig mognad spör?

Min frögd häröfver jag med ord ej kan utföra:
Min penna ej förmår den lifligt skildra af;
Dock må J säkert tro, at jag ej skall uphöra
Ert väl at öntka, tills jag bäddas i min graf,
Lef länge och fullfölj den bane, J här börjat!
Så får vår allmänhet en gång med fägnad si,
Hvad i Er FAR vi mist, DEN vi änböjlige förja,
Utaf DESS värda Son än kunna ärfatt bli.

BERENDT OTTO REHBINDER.

Til

Detta lärda arbetes värda Författare,
Herr JOHAN BROWALLIUS.

INnan et land vidare måste sakna de fördelar, tarfvor och
nöfnöjelser, som annars arbetsamt folks lyftmäte ägnar
och anstår, bör det riktas af invånare. När snillet ban-
nar vägen för idoghet och folkbristen till fulla rödjes ur vä-
gen, hvilken lika som upfuger den saft, som uplifvar vår
hushållnings flam, så prålar et land af trefnad och gagnande
handteringar. Sjelfva länders lägen utmärcka nog samt, hvad
skilfång skönies emellan brukbare rymder, der naturen med oli-
ka grantfynthet och drift underhjelpes af den ädla konsten, och
konsten skiliachtigt understödjdes af arbetsamma händer.

Et land ligger utan gensagu i lägervall och ödestål, en-
dast derföre at nåttingsfången ej upbringas til sin högd af nog
arbetare; alla födegrenar tarfva sin fullkomliga ans och höfs-
ning,

ning, här höfves alltså folk, här böra vett och arbetsamhet
paras til allmänt väl. Mengden af invånare visar då sin
fullkomliga styrcka, när dölda naturfens gömmor och diupa
grufter noga och väl ransakas, alla tingens halt efter vissa la-
gar utforskas, hushålds vettet med nya påfund förökes, jor-
dens afster efter konstens ledstäng flitigt upodlas, slögdessam-
mer ställes i behörigt skick, handeln enligt tidsens hvälfvning-
gar försiktigt idkas, samt de til allmän fördel utrönte måt ernä
snabb värfställighet och kraftigste utförning. Den är således
dubbel heder värd, som botar det allmännas refvor och up-
fyller *Etats snillens* lärgirighet. Svittjods folkbrist granskas af
Ehr, Min HERRE, med moget vett i närvarande vittra arbete;
J utfstaken värdigt botemedlen til dess uphäfvande; J stadgen
genom Edra til de lärds granskning afgifna redige förslags me-
ningar, sanningen om vårt spädda välstånd; J lofven redan
våra samåldrige landsmän platser som i ljuslighet tästa med
bäst häfdade i verlden, allenast folket snabt ökes; J förfakren
rikskroppen om tidiga afkastningar af ökad folks oförtrutne
arbeten i handel, slögder och landsfkiötseln; Samhällets väl är
Edort föremål, och detta arbetets egentliga synprick. Vär-
döge yrken! J förtjenen det allmännas kärlek, och ädragen
Ehr alla rättfintas beröm. Vårt lärdoms säte som samlat sä-
la frukter af Ehr salige Herr Faders insikts vidd, har nu
merz i odödlighetens ärestod riftat hans höga loford och
lyfande beröm; den af Herr Biskopen anförda studerande
ungdom, visar nogsam, hvad lius den haft af en fäntindrande
led - stierna på lärdoms och dygdenes vädjobahn. Edor,
Min HERRE, grundeliga kundskap i de benigaste och mäst
inveklade vetenskaper lofvar oss en fäll framtid. J utre-
den med städadt vett och synnerlig qvickhet faker, som
förordfaka skarpsynte hjärnor bråk. Allmakten låte Eder
efter denna sådden snart upbära en bördig skörd och rike-
lig belöning! önskar

CHRISTIERN SALMENIUS,

